

ՎԼԱՍ ԿԱՌՆԻԱՑԻ

ԿԱՍ

ԱՆՁԳԱՍ ՍՊԱՆՈՂ ՄԱՆԿԱՆՑ

(Տես Հար. ԽԸ. էջ 373)

Վեհեպետան պատմական վեպ վեշտասաներորդ դարուն:

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Վաշխատուն յառանգն

ՅԱՅՈՐԴ առաւօտը Վիկտորինէի տունն ուրախութեան տուն կը կատարէր: Պէքոս իւր լաւագոյն զգեստներն հագուած՝ զբաղած էր անտակէն դուրս հանելու այն առարկաներն՝ որք զտղան ստուգիւ ճանչելու պիտի ծառայէին: որովհետեւ որոշէր էին նոյն օրը զինքը Դարմանոցէն հանել:

Խեղճ մայրը — համբելով ամէն մէկ ժամը՝ որ կը զրկէր զինքը գրկաց մէջ Կգուելու իւր անմեղուկը, որոյ պատկերը մայրենի սիրով իւր օրտին մէջ գրոշմուած կը տեսնէր — փոքրիկ զգեստ մը կը պատրաստէր՝ հագուեցընելու զայն իւր մանկան, դեռ զինքը Դարմանոցէն չընդունած:

Թշուաճ մայր. ահաւոր և ամենադառն պատրանք մը յուսոյ կը սպասէր իրեն. և իբր թէ այն բաւական չլինէր՝ նոյն վայրկենին վրայ կը հասնէր ուրիշ սարսափելի ժախորդութիւն մ'ալ:

Նորա ուրախութիւնն փայլակէ մը չորայուն նմանեցաւ, որ կարճ ժամանակի մէջ յուսոյ չըլով մը լուսաւորեց այն եղկելւոյն երջանիկ երազը, և իսկոյն յանկարծակի աներևոյթ եղաւ. միայն ցաւալի և հեռաւոր յիշատակ մը թողելով իւր հետոյ այն եղկելւոյն մօտց մէջ:

Մինչդեռ Պէքոս կարեւոր եղածներն առնելով և փոքրիկ զգեստին կապոցը ձեռքը դուրս ելնելու վրայ էր, յանկարծ գուռը զարնուեցաւ և գատարանին պաշտօնեայ մը ներկայացաւ, հարցընելով թէ արգեօք տունն էր Վիկտորինէ Տօլֆին:

— Ահաւասիկ ինքն, պատասխանեց Պէքոս, որ գուռը բացէր էր, ձեռքովը ցուցցնելով զՎիկտորինէ:— Ես Պէքոս Տօլմօ իւր եղբորորդին եմ, եթէ բան մ'աւելիս ըսե՛լիք՝ համարձակ կերպով կրնաս ըսել:

— Ամենաբաժնի պաշտօն մը պիտի կատարեմ, տիկին, ըսաւ պաշտօնեայն ներս մտնելով և դէպ 'ի Վիկտորինէ գառնալով:

— Ի՞նչ կ'ուզէք ըսել, տէր, պատասխանեց Վիկտորինէ բուրբուրօքն ալալած:

— Ահաւասիկ. մօրեղբայրդ մեռած ըլլալով...

— Մեռած, վրայ բերաւ կնիկն:

— Ե՛րբ, հարցուց Պէքոս:

— Երէկ իրիկուն. և որովհետեւ իրեն թողուցած կտակէն յայտնի կ'երևի...

— Որ հօրեղբորորդին իրաւացի և մէկհատիկ ժառանգէ՛ք... փուլեաց վրայ բերելու նաւաճարն:

— Բոլորովին հակառակը, պատասխանեց պաշտօնեայն. Վիկտորինէի համար սահմանուած է անգամ մը միայն արուեստի բոլոր բոլորը քսան ոսկի:

— Քսան ոսկի միայն, գոչեց Վիկտորինէ: Ծաղու և տաշուծեան զգացմամբ լեցուած:

— Շանորհի հօրեղբայր, անիծած վաշխառու: Ո՛վ է ուրեմն իրեն թողուցած հարուստ ժառանգութեան տերն, հարցուց նաւաւարն առ պաշտօնեայն:

— Ժառանգն Անտոն Սկրէմին, որդի Ճէլթրուա Սկրէմինի, որ մօրեղբորդ աղախին էր, իսկ հիմա խնամակալ է պզտիկ աղուն, ուստի և տեր է ամէն շարժուն և անշարժ ստացուածոց իւր սրբւոյն:

— Ա՛խ, կը գուշակէի, կը գուշակէի, ըսաւ հեծկտաւով Վիկտորինէ. այն անգամը ուզածին պէս իմ զխուս իւր խաղը խաղաց, և օգուտ քաղեց մօրեղբորս տկարութենէն՝ յափրտակելով ինծմէ ինչ որ ըստ իրաւանց միայն ինծի կը պատկանէր:

— Արդ ամենեւին բան մը չեմ գիտեր, տիկին, պատասխանեց, պաշտօնեայն. միայն պէտք է զուրցեմ քեզի որ մօրեղբայրդ մեռնելէն առաջ յաւելուած մ'ըրաւ իր կըտակին:

Լսեմք այդ յանկուածն, ըսաւ Պէրբո, ձեռքերը դէպ 'ի թիկունքն ամփոփելով և զուգիւր տատանելով, և ջանալով սանձել բարկութեան բուռն յորձանքը և արեան եռացումն:

— Յաւելուածն այս է, որ երբ Անտոն Սկրիմին մեռնի, դռն՝ Վիկտորինէ Տօլֆին՝ տնիքոյ ստացումոցը ժառանգ պիտի լինիս:

— Անգագան, յետ զիս անժառանգ թողլու, նաև վրաս կը խնայայ:

— Մի լքանիր, տիկին, պատասխանեց Պէրբո. հազարումէք գիպուածք կրնան հանգիպել: Հարուստ ժառանգութենէն զրկուած ժամանակդ՝ դէժ աղքատ միջ. թարութիւն յուսոյ կը մնայ քեզի:

— Հանգուցեալ մօրեղբորդ քեզի ձգած քսան ոսկիներն յանձնած ժամանակս, տիկին, ուրիշ գառն պաշտօն մ'ալ պարտական եմ կատարելու, աւելցուց պաշտօնեայն առանց այլայլելու:

— Անիծածն, ըսաւ ինքնիրեն Պէրբո. այս մարդս նոյն իսկ գուժարեք ագառան է:

— Կատարեցեք, տէր, պատասխանեց Վիկտորինէ. անշուշտ եմ որ խնամակալ կնոջ ուրիշ մէկ զրկանաց պահանջումն պիտի լինի:

— Դուք պէտք է շուտով այս անէս գուրս ելնէք. այս է Ճէլթրուա տիկնոջ հրամանն, որ եկած է վարը նաւակով, այս տանս տիրապետելու:

— Կրողք տանի. բացաքանչեց Պէրբո պաշտօնէին հրատարակութիւնը լսելով: Այսպէս ուրեմն մէկ վայրկենի մէջ խեղճ մարդիկը շան մը պէս գուրս կը վաճառուին փողոցի վրայ: Ո՛ւր է մարդկութիւն, ո՛ւր է արգարութիւն, ո՛ր օրէնքն այսպիսի եղեւծաւ որ գործ մը կը թողու անպատուհաս: Զուրցէ Ճէլթրուա տիկնոջ որ սան. գուղներէն վեր ելնելու չյանգգնի, որովհետեւ չեմ կրնար երաշխաւորել որ իր սա. քերով կարենայ վար իջնել. այս խօսքերս աւելցուց Պէրբո ծանր և սպառնալից ձայնով:

— Հանգարտե՛ Պէրբո, հանգարտե՛ կ'աղաչեմ. ես արդէն բաւական ժամանակէ 'ի վեր գժօթախառութեանց վարժեր եմ՝ ըսաւ Վիկտորինէ, որ ինքզինքը բռնել կը ջա. նար. — կը ցաւիմ որ հիւանդ եմ, և այսպէս երկու ոտքի վրայ...

— Այս է հրամանը, տիկին, պատասխանեց արդարոյշիւն ըսուածին ներկայացուցիչն, և ես միայն զայն կատարելու պարտաւորութիւնն ունիմ: Ամէն բանի գարման

ահա հոս կու գայ տիկինն. կրնաք իրեն գիմել որ ժամանակն երկարածգէ. ես ձեզի օգնել չեմ կրնար:

Պէտքս սպառնալից կերպով գէպի գուռը մօտեցեր էր, և անշուշտ անխոհեմ գործ մը պիտի կատարեր, եթէ իւր աղքատիկանին Վիկտորինէի շարժմանը մը զինքը ետ չկեցընէր. ուստի ըստական համարեցաւ ակռաները կրճտելով՝ ետ քաշուել, նման գազանի մը որ զինքը սանձող խաղացողին առջև գլուխը կը խոնարհեցընէ և կը խեղդէ իւր կատաղութեան բնական բերումը:

— Ինչպէս ալ ներշնչուի ես այս սանդուղներն, ինչպիսի՞ վատտառողջ քաղաքահա-
տութիւն կը բուրէ այս տեղս, ըսաւ շէլթրուտ, որ քրոջի մը պէս շունչ առնելով
տալով՝ առաւ կու գար այն վայրկեանին, իրեն հետ ունենալով եօթը ութը տարեկան
աղայ մը, որոյ գէմքին վրայ յայտնի կերպով կը տեսնուէին քնածին նշաններ խնշու-
գարութեան և շարասրտութեան:

— Հրամեցէք նստելու, տիկին, ըսաւ Վիկտորինէ, աթոռ մը տալով. մի միայն գոր-
ծածելի աթոռն է՝ որ ամբողջ տան մէջ կը գտնուի:

— Բան մը չէ. որդիս ոտքի վրայ կրնայ կենալ, պատասխանեց շէլթրուտ, նստե-
լու պատրաստուելով:

— Բայց ես հոգեւոր եմ, մայր իմ. դուն կրնաս ոտքի վրայ մնալ, և թողուլ որ ես
նստիմ: — Ըսելն ու գործելը մէկ ընելով՝ աղան աթոռին վրայ ցատկեց, թողուլ մայ-
րը ոտքի վրայ. որ փոխանակ ուղղելու զողան՝ սկսաւ խնայալ աղուն աշեղայ՝ կերպով
աթոռին վրայ ցատկելուն և իրեն տեղը նստելուն համար:

— Ո՛հ, ինչ գեղեցիկ կրթութիւն, ըսաւ ինքնիրեն Պէքքո:

— Շատ կը ցաւիմ, տիկին, ըսաւ Վիկտորինէ խեղճ մօրեղբորս մահուան վրայ:

— Հիւանդութեան ատեն և ոչ իսկ հոգ ըրիք գալու զինքը տեսնելու:

— Ինչպէս. ոչ մէկ անգամ միայն, այլ քսան անգամ. և միշտ սենեկին մուտքն ինձ
արգելուեցաւ: Այսօր գէշ է, կ'ըսէին, վաղը՝ չէր ուղեր կամ չէր կրնար ընդունել
զիս. վերջապէս քանի անգամ որ ներկայացայ՝ չկրցայ խեղճ հանգուցելոյն հետ տես-
նուելու ուրախութիւնն ունենալ:

— Կարելի բան չէ, կարելի չէ, վրայ բերաւ անրեւսաբար շէլթրուտ, ստելով և
գիտելով իւր ըսածին ստուծիւնը: — Երազիւր ես գալու զինքը տեսնելու. ես երբեք
չքեզ չտեսայ, մանաւանդ թէ ծառաներն ինծի ըսին թէ բնաւ կեամ չես մօրեղբորդ
վրայ տեղեկութիւն հարցընելու:

— Ե՛ս երազեր եմ, թողութիւն ըրէք, տիկին, ինչ որ կը զուրցեմ մի միայն ճշ-
մարտութիւնն է:

— Դուն երազեր ես, հասկըցա՞ր, ըսաւ Պէքքո: Մենք բան մը ուրիշ բանի տեղ չու-
սելու ամբարտիւններ չունինք, ինչպէս կ'ընեն երեսի ջուր ըստած բանը լուռեցող-
ներն, երկու գէմքով մարդիկ, որոց համար իր մը հաստատելն ու ժխտելն անոար-
բեր բան է:

— Տէր, պատասխանեց առնուած կերպով շէլթրուտ, լուռ հասկընալով որ այն
խայթող սլաքը գէպ իրեն ուղղեալ էր:

— Աղքատ միկն եմ, տիկին. թէ որ հարուստ լինէի՝ այս վայրկեան իմ և քու մէջ
շատ մեծ տարբերութիւն պիտի գտնուէր:

— Կապաւեմ, Պէքքո, լուռ կեցիր: ըսաւ Վիկտորինէ:

— Ինչ լուռ կենալ, ինչ լուռ. երբոր ըսիր որ մօրեղբորդ վրայդ տեղեկութիւն
հարցընելու գնացեր ես, և թէ զքեզ չեն թողուցած որ իրեն սենեակը մտնես, ճշ-

մարտութիւնը միայն ըսիր, իսկ եթէ այս տիկինն ուրանալ կ'ուզէ զայդ՝ աւելի իրեն յատուկ պատճառներն:

— Այո՛, մայր, պատասխանեց տղան միամտաբար ընական կերպով, Վիկտորինէ եկաւ՝ ես զինքը տեսայ: Ճշմարիտ է:

— Կը լսէ՞ք, տիկին, ձեր որդին կը հաւաստէ:

— Կը շփոթի... պատասխանեց ձեւթորուտ խռովեալ կերպով, կատաղի աչք մը անկէլով որդւոյն վրայ: — Իսկ վերջինս կամ իր անկիթութեան պատճառաւ ե կամ իւր ընական պակասամտութեան իբր հետեանք, չհասկըցաւ որ ինքն իւր մօրը ամբաստանող կը լինէր, և շարունակեց:

— Զէ, չէ, չեմ շփոթիր, ինքն էր որ եկաւ, ինքն էր. ե այս անգամ պիտի չկարեւ: Նստ ինծի սուտեր զուրորդելէ տալու, ինչպէս որ ըսել տուիր այն օրը՝ երբ բարկա-
ցուցիր իւր մօրեղբայրը, համազելով որ Վիկտորինէ բնաւ եկած չէր տեղեկութիւն ուղեւու իրեն վրայդ:

— Լուս կեցիր, ապուշ, սաստեց մայրը: — Ըսածը չի գիտեր, ըսաւ գտնաւորով Պէրրոյի:

— Ա՛հ, ա՛հ, ահաւասիկ ստատանն որ աղօթք լսելէ կը փառչի, ըսաւ ծիծաղելով նաւաւարն: — Թէ որ ուրիշին փնտ ընելու համար այս մտադաշ հասակէն կը սով-
րեցընես իրեն սուտեր զուրցելու, նայէ որ մեծնալէն վերջը կարենայ պիտոր ըսել որ զինքը առաքինութեան Ճշմարիտ գոհար մը գարձուցեր ես:

— Այո՛, Ճշմարիտ է, Ճշմարիտ կրկնեց տղան. ես ըսածս գիտեմ: Նայինք ուրեմն Ճշմարիտ չի՞ նաև որ երբ մօրեղբայրը մեռնելէ աւաղ զինքը տեսնել կ'ուզէր, դուռն ... Իայց ըսելէք չկրցաւ լմնցընել. վասն զի ուժով ապտակ մը մօրը ձեռքէն մեկ-
նած՝ բառերը բերին մեջ փակեց: Բայց տղան լալ սկսելով՝ ցաւէն սկսաւ կրկնել.

— Ճշմարիտ է, այո՛, Ճշմարիտ է, գարշելի մայր, գարշելի մայր:

— Ո՛հ, ի՛նչպէս էլ իրաւցընէ մայր մը, ըսաւ Պէրրո ինքեիրեն:

ձեւթորուտ տեսնելով որ գործը ձախորդ էլք կ'ունենար, և թէ իրեն վիճակը շատ գոռուարին կէտի հասեր էր, գարձաւ դէպ 'ի դատարանին պաշտօնեայն, և ըսաւ:

— Տէր Ագապիտոս, զուրցեցիր այս մարդկանց որ ես եկած եմ տանը ժառանգու-
թիւնն ստանալու համար:

— Այո՛, տիկին, ըսի:

— Ուրեմն շատ լաւ, լսեցիր Վիկտորինէ:

— Լսեցինք, տիկին, լսեցինք: Խուս չէինք որ երկրորդ անգամ մ'ալ զայն մեզի կրկնէր, ըսաւ Պէրրո:

— Տիկին, շուտ մը վրայ բերաւ Վիկտորինէ, վախնալով որ յանկարծ չլինի թէ Պէրրո անխոհեմ գործ մ'ընէր. ես պատրաստ եմ դուրս ելնելու, և այս բանն այն օրէն 'ի վեր գիտէի՝ երբ մօրեղբայրս այս աման վայելքը ինծի շնորհեց. բայց շնորհե-
ցէք ինձ գէթ քանի մ'օր, որ կարենամ ուրիշ ընկուծիւն մը գտնել:

— Եւ ոչ իսկ վայրկեան մ'աւելի քեզի ժամանակ կը արուհի, բայց եթէ որչափ որ պետք է ունեցած բաներդ գուրս կրելու համար, այսօր պիտի գան որմնագիր-
ներն այս օրմնէրն ազատեղութիւնէ մաքրելու:

— Ա՛հ, այս տեղ աղաեղութիւն կայ... մհ, չեմ գիտեր ի՛նչպէս ինքզինքս բռնել ապտակ մը չըտրնելու համար այդ կնկան ըսաւ, նաւաւարն:

— Ինծի՛ սպառնալիք, ինծի՛, ըսաւ ձէլթրուա սուր և խայթող ձայնով մը։ Յեւոյ պաշտօնէին գառնալով, աւելցուց.

— Տէր, օրէնքը յարգել տուր։ — Դառնալով յետոյ Վիկտորինէի՛ շարունակեց.

— Եւ գու՛ն այս վայրկենիս պէտք է մեկնիս, հասկըցար։

— Բայց խնդրեմ... հիւանդ եմ... Այս հիւանդ վիճակիս մէջ փողոցի՛ վրայ մեռնիմ... Ա՛խ, տիկին, իրաւացնէ անգլոմութիւն է ըրածդ...:

Եղիկէին չկրցաւ շարունակել, որովհետեւ այս վերջին հարուածէն և ցաւէն ընկ. ձեռք, սիտաւ սաստիկ գառնութեամբ լալ։

— Մի՛ լար, մի՛ լար Վիկտորինէ, ըսաւ Պէթթօ, զգածեալ ազդականին արցունքէն. մինչդեռ իւր սիրտը գառն մտնողով մը կը կեղեքէր, որ կրնար զինքը անխոհեմ գործի մը ձեռք զարնել տալ. բայց ինքզինքը բռնեց՝ խեղճ Վիկտորինէի ցաւերը չաւելցընելու համար, և շարունակեց.

— Թո՛ղ ազատ այս տունս՝ այս անսիրտ կնկան, այս անզգամ արարածիս, որ քեզի կնկնալիք ժառանգութենէ մը զքեզ զրկելէն վերջը, հիմա նաեւ անէդ ալ դուրս կը վազնտէ փողոցին մէջ, կարծես շնէի աւելի անարգ լինի. շարժելով սիրտը ոչ քու խեղճ վիճակիդ և ոչ քու հիւանդութեանդ վրայ։ Եկուր ինծի հետ. իմ խղիկս երկուցիտուս համար ալ բաւական պիտի լինի, ես յատակին վրայ կը քնանամ, իսկ դու՛ն իմ անկողնիս մէջ։ Այնքե՛ղ մը գրամը որ ժողովեր էինք աղադ Դարմանոցէն հանելու նպատակաւ, կը ծախեմ ես ունեցած իրեղէններդ տեղափոխել տալու և պէտք եւ զածը քնելու համար։ Տղան այն ատեն կ'առնենք՝ երբոր Աստուած ամենաբարին մեզի միջոց շնորհէ։ Կ'երթամ հիմա շուտով երկու բեռնակիր կանչելու որ այս քանի մը իրեղէններդ կրեն։ — Ինծի պէս ըրէ, խնտա, Վիկտորինէ, խնտա, և ըսէ այս անսիրտ, այս անգուժ կնկան որ « Աստուած շարժութիւնը վարժք չի տար » և թէ ուշ կամ շուտ իրեն ըրած չարեաց փոխարէնը պիտի վճարէ։ — Լաւ միտքդ պահէ այս խոսքերն, շարունակեց Պէթթօ, գէպ 'ի ձէլթրուա գառնալով սպառնալիք, որ երեսն քոյրն ետ տած և բոլորովին չփոթած՝ գլուխը խոնարհեցուց պատուաւոր նաւավարին կայծակ ցատկեցնող աչքերուն. լաւ միտքդ պահէ ըսածս, և աղմբը ըրէ Աստուծոյ որ չտայ քեզի լալ արեան արցունքներով, փոխարէն այն չարեաց որ այս խեղճ եղիկէնոյն հասուցիր։

Այս ըսաւ, և զգեստին աստառով թխագոյն այտերը թրնող արցունքի կաթիլ մը սրբելով, գահաժիժաբար վար վաղեց սանգուղնեղէն՝ նաւակ մը և երկու բեռնակիր փնտռելու համար, որք պիտի փոխադրէին իւր խեղճ հօրեղբորորդւոյն սակաւաթիւ իրերն։

Հաղել աներեկոյթ եղաւ նաւավարն, ձէլթրուա՝ գառնալով գէպ 'ի Վիկտորինէ, և անհաստատ ձայնով մը՝ զոր 'ի զուր կեղծել կ'ուզէր ամուր բռնելու, սովորական ձին հակառակ՝ քաղցրութեամբ ըսաւ.

— Նայէ, տիկին. չեմ ուզեր որ զիս շարասիրտ համարին. չեմ ուզեր հօրեղբոր, որդիդ զիս անսիրտ և անգութ կնկան տեղ դնէ. ուստի քեզի կը շնորհեմ այստեղ գտնուած կահկարասիքը, որոց գործածութեան իրաւունքը միայն, ինչպէս յայտնի է մօրեղբորդ կապկնէ՛ր քեզի շնորհուած եր մինչև նորա մահը։ Դարձեալ, փոխաւ գրութեանց համար ընելիք ծախքերդ ալ ես կը վճարեմ. և եթէ կարոտութեան մէջ պէտք լինի քեզի փոքրիկ օգնութիւն մը՝ ինծի եկուր համարձակ, և երբեք քեզի օգնութիւն մը պիտի չեղացուի։

— Ինծի՞ ողորմութիւն մը... ինծի՞ — գոյեջ Վիկտորինէ. այն իւր Թշուառութիւնը նախատող խօսքերէն վերաւորուած. — Ե՛ս քու տունդ գամ. էս մուրամ քեզմէ ինչ որ իրաւամբ իմն է և գուն գողցար ինծմէ. ո՛հ, ոչ, ոչ երբեք. անելի յանձն պիտի տանեմ մեռնի՞լ խեղճութեան մէջ. պիտի երթամ փողոցներու մէջ հացի մը կտոր մուրալու, պիտի լմնցնեմ իմ Թշուառ օրերս հիւանդանոցի մը անկիւնը, բայց բնաւ քեզմէ ողորմութիւն պիտի չխնդրեմ: Այդպիսի սղորմութիւն մը ոչ թէ իմ վշտացս դիւրութիւն պիտի պատճառէ, այլ մանաւանդ նախատինք իմ անձիս, և ամօթ իմ փափուկ զգացմանցս:

— Տիկին, գուն ինծի գոռոզութեամբ և նախատանք պատասխան կու տաս, մինչդեռ էս քեզի բարեք մ'ընելու վրայ կը խօսէի:

Այս անհեթ պատասխանս, զոր յանդգնեցաւ տալ Ճէլժրուա Վիկտորինէի, որ իրաւունք կերպով ինքզինքը նախատուած կը համարէր, իւր արժանաւոր պատասխանն ընդունեցաւ՝ այն եղկելոյն լուծեամբն, որ միայն բաւական համարեցաւ ցուրտ և ընկճող հայեցուածք մ'արձակելու այն կնկան վրայ, որ եկած էր իւր սըրտին վշտերով սփոփուելու, և վերաւորելու զինքը նախատանք և կատակնոր:

Այս վայրկենիս վրայ հասաւ Պէրթօ զոյգ մը բեռնակիրներով, և գէմբովը զուարթ, բայց մահը սրտին մէջ կրելով, կատակի կերպով ըսաւ իւր հօրեղբորորդոյն.

— Ահաւասիկ, Վիկտորինէ, երկու մեռելակիրներն, որոնք եկած են քու Թշուառութեանդ հոտած գիտկները մեկգի տանելու. և հիմա պարկեշտ աղքատի մը տունըն՝ դարձելի արարածի մը փառաւոր պալատ պիտի դառնայ: — Տղաք, ըսաւ յետոյ բեռնակրաց, երբ որ կամենաք՝ կրնաք բեռնաւորել:

Բոլորովին բարբարոս, բոլորովին անխելճ սիրտ մ'ալ պիտի զգածուէր տեսնելով խելճ Վիկտորինէն, որ հիւանդագին և գոթախտութիւններէ հալածեալ, կը բռնադատուէր յանկարծակի իւր խղիկէն ելնելու. և բայց աստի ծագու նիւթ եղած էր այնպիսի մեկէ մը՝ որ իւր ամբողջ ստացուածոց գողն էր: Բայց Ճէլժրուա՝ գոթախտի ուրախութեան մը վայելից ծայրը հասած՝ անզգայ կեցեր էր, և չըթուէրներով ժպտելով կը զուարճանար իւր անգութ յաղթանակին սոսկալի տեսարանը գիտելով. մինչդեռ իւր եղկելի զոհն, արցունքով աչքերը մթնցած և սիրտը լացով բեռնաւորած — վասն զի կը ջանար ինքզինքը բռնել լալէ՝ այն ամբարիշտ կնկան ուրախութիւնը չաւելցնելու համար — իրեւ ապշած կը գիտէր բեռնակրաց գործունէութիւնը, որոնք իրեն կահկարասիքը կը տանէին:

Բայց նախախնամութիւնն միշտ վշտացեալ և տառապանք կրող անձանց քով կը դնէ միեմարիչ հրեշտակ մը, որ բարերար ձեռքով օգնութեան կը հասնի Թշուառութենէ հարուածելոյն. և այս հրեշտակն, այս բարեգութ արարածն շատ անգամ — իբրև հակացած հայելի ուրիշներու ազահութեան — կ'ընտրուի խելճ մարդկանց դասէն, այն ռամկին դասէն՝ որ իրեն կոպտագոյն տարագրիկ ներքե կը ծածկէ ամենավէհանձն և մարդասէր սիրտ մը: Այս է ահաւասիկ, և ասկէ գուրջ չկայ ճշմարիտ ուրիշ պատկեր անշահասէր մարդասիրութեան, այն աւետարանական սիրոյն, որով աղքատն և Թշուառն իւր գոթախտ եղբոր հետ կը բաժնէ այն հացի կտորն, որ հագիւ թէ իւր անօթութիւնը յագեցնելու կը բաւէ, և զոր իւր անկատարութեան քրքիւնքով կը շահի:

Ինչպիսի՞ ահաւոր դաս է այս այնպիսի՝ հարուստներու, որ մինչդեռ իրենք ոսկւոյ մէջ կը լըզան, կը թաղուն անօթութենէ մեռնելու անժառանգ անցած աղքատ մը,

և կամ, եթէ նաև աննշան ողորմութեամբ մ'առ զիրենք մահացընեն, հրատարակեն զայն օրագրաց մէջ, հարկանելով փողոս առաջի խորանանց:

Այս շէմարիտ մարդասերն, այս պահապան հրեշտակն, Վիկտորինէ իւր դժբախտութեան մէջ գտաւ իրեն հօրեղբորորդին Պէրբօ, պատուաւոր և ազքատ նաւավար մը, որ յամօթ անդամ ձէլթրուտի, պահանջած էր իւր խեղճ ազգականէն յանձնառու լինել՝ բաժնելու մեջերին իւր ազքատին խոյկը, անոր առջով իւր խըշտեակը, իսկ ինքը գետնի վրայ հանգչելու գոհ լինելով, իւր նաւակին ծակոտկէն ծածկոցին մէջ փաթթուելով: Բայց ձէլթրուտ՝ շահասիրութենէն կուրցած, կուրցած նաև սատանայական ուրախութենէ մը՝ որով լեցուած էր իւր զգուշի նպատակին հասած լինելով, հպարտացած հարուստ ժառանգութեամբ մը՝ զոր այնքան խարդախ հնարքներով կըցեր էր յափշտակել խեղճ Վիկտորինէի ձեռքէն, այն պարագաներուն մէջ այսպիսի բարոյական և մարդասէր մտածութիւններէ լաւ հեռու կը գտնուէր: — Ինքն իւր նպատակին հասեր էր և ուրիշ բան չէր ուզեր:

« Ոսկին ամէն բանի կարող է », կ'ըսէ ռամփին առածն. և ահա ինքն ոսկի ունէր, արդարութեամբ կամ անիրաւութեամբ ձեռք բերուած՝ իրեն փոյժը չէր, և մարդիկ ոսկւոյն շողիւնը տեսնելով՝ կը գոցեն երկու աչքերնին միանգամայն, և եթէ ունենալին՝ նաև չորս աչքերնին: Մանաւանդ թէ ըսենք, աշխարհս այնպէս շահասէր է, որ կին նուստամայ մինչև գլուխ բանալու ամենէն աւելի ցածագիտ անհատիկ է, որ բաւական է որ վերջինս գիտնայ իւր սև խղճմտանից աղտեղութիւնները զոյգ մը ձեռնոցներով և մեծագին վերարկուի մը ներքև ծածկել:

Քանի մը վայրկեանի մէջ Վիկտորինէի խեղճուկ կարասիքն անպաճոյճ փոքրիկ տեսնէն նաւակին մէջ փոխադրուէր էին, որք պիտի ուզողուէին նաւավարին խոյկը:

— Հիմա եթմանք մենք ալ, ըսաւ Պէրբօ Վիկտորինէի, այս խօսքերովս արժեցընելով զինքը իր ցաւոց մէջ ընկղմած տեսակ մը ազլութենէն: — Փոխադրութիւնն լմնցաւ, հիմա քեզի ուրիշ բան չի մնար՝ բայց եթէ շնորհակալ լինեւ այս բարեսիրտ կնկան՝ քեզի համար ըրած ողորմութեանն համար:

Այս ըսելով ուսերուն վրայ ձգեց իւր վերնազգեստը, թեւ Վիկտորինէին առաւ, և սկսաւ գէպ 'ի տանգուղն երթալ: Վիկտորինէ՛ երբ զինքը այն աստիճան մահացնող կնկան քովէն անցաւ, որ չլսուած անամօթութեամբ մը՝ կեցեր իւր յաղթանակին վայելքը կը կատարէր, զգաց որ արինը գլուխը զարկաւ, և լացէն ու բարկութեանէն գողգոթուն ձայնով մ'ըսաւ իրեն.

— Կը մեկնի՞մ ես, տիկին: Ի՞նչն զիս յետին թշուառութեան մէջ ձգեցիր... մի. նախ, ազքատ, հիւանդոտ, առանց բնակարանի մը, երկիւ պատերազմի մէջ կ'որսընցուցած, պիտի ստիպուէի քու պատճառաւ գողորմութիւն մուրալու հացի մը կտոր անթոթութիւնս անցնելու համար, անկողնիկ մը՝ յոգնած անդամներս հանգչեցընելու համար, եթէ չունենայի քովս այս ազքատ և պատուաւոր նաւավարն, որ յօժաւրութեամբ սրտի կը շնորհէ ինծի իւր անկողինն և իւր օգնութիւնն... Բայց չէ, մի՛ կարծեր թէ Աստուած անպատու հաս պիտի թողուս այսքաւ դժոխային գործք. մէ... վատ գործ մը պիտի լինէր... Ինքը պիտի պատժէ զքեզ. գողող կնիկ, որ նախատաւ նօք արժանեցնէր ուրիշն դժբախտութիւնը, որ ոտքի տակ առիւ թշուառ ազքատ մը՝ յափշտակելով ժառանգութիւն մը որոյ իրաւունք ունէր: Եւ այն քաւ որդիք, այն պոռնիկորդիք, որոյ համար բռնադատեցիր զիս մուրալով կեանքս անցընելու, ո՞վ գիտէ թէ երկար ժամանակ պիտի չկարենայ ինծի գողցուած ժառանգութիւնը

վայելել, և ես տէր մնալով ըստ օրինաց ինծի ինկած հարստութեան, պիտի կարե- նամ վրէժս առած լինել քու անգլխամ և անգութ գործողութիւնէդ:

Այս խօսքերս ըսելով Պէրբոյի ձեռքէն բռնած՝ արագութեամբ սանդուղէն վար իջաւ, վերջն ասելութեան և արհամարհանաց հայեցուածք մ'արձակելով ձեւ- թրուտի վրայ, որ այնպիսի բուռն ցաւոց իրաւացի կշտամբանաց փոխադարձ սկսաւ բերանաբաց անհեթեթ ծիծաղել:

Տղան՝ արժանաւոր որդի այնպիսի մօր մը, հազիւ թէ երկու ազգականներն մեկ- նեցան, սկսաւ ցատկել ցատկըռտել սենեկին մէջ, ըսելով.

— Մայրիկ, հիմա որ իրենց պատըռտած հնոպիներով գնացին կորսուեցան, մենք ալ տուն երթանք. քարոզը լնացաւ:

Շարունակիկ

Հոռո՛ք

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ

ԱՃՈՒՄՆ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ ԵՒՐՈՊԻՈՅ

Արդի ժամանակաց ծանր և երկարատև հասարակաց յուզմանց մէջ, մարդիկ թողով զներկայն և զտնցեալն՝ ապագային վրայ աւե- լի իրենց մտադրութիւնը կ'ուղղեն, մանաւանդ թէ կը ջանան նոցա միջոցով գուշակել զապագայն:

Այս է հաճախ մատենագրաց և վիճակագրաց շատերուն փոյթն, որոց աչաց առջև միշտ ներկայ է Եւրոպիայ մերձակայ ապագայն, որով կը սրեն իրենց միտքը նորանոր գուշակութեամբ գլխաւոր ազգաց և բովանդակ իսկ քաղաքականացեալ աշխարհիս ապագային վրայ:

Ընդհանրապէս իրենց խուզարկութիւնքն երեք կէտի մէջ կը բու- վանդակուին. այն է, նկատմամբ ժողովրդեան, տնտեսագիտութեան և քաղաքականութեան. և ի սոյնս այժմեան դէպքերը հիմն զնեղով՝ գուշակութեանց անծայր ասպարիզին մէջ յառաջ կը նետուին: Բայց իրենց սխալն յայնմ է, որ բարոյական աշխարհս ալ ըստ աստեղաց աշ- խարհի՝ անփոփոխ օրինք վարեալ կը համարին, մինչդեռ մարդկային ազատութիւնն և աստուածային ամենակարող նախախնամութիւնն մեծ մասն կը գրաւեն ի միասին, ըստ առածին թէ՛ Մալդէ առա- չադրէ, այլ Աստուած տնօրինէ:

Առնունք ի ձեռս օրինակ իմն զազգահամարն և հարցնենք, ինչ պիտի լինի աշխարհս կամ գէթ Եւրոպա յետ յիսուն, հարիւր կամ աւելի ամաց, երբ իւր ներկայ ժողովուրդն կրկնապատիկ կամ եռա- պատիկ լինի:

Ստոյգ է որ ամէն անդ արդ աճումն յայտնի է, ոչ ոք կրնայ երկ- բայել: Ըստ քաջակշիռ հաշուոց Լավասէօրի, աշխարհիս արդի բնակ-